Simona Goicu-Cealmof

TERMENI ROMÂNEŞTI DIN DOMENIUL VESTIMENTAŢIEI ŞI AL ÎNCĂLŢĂMINTEI ÎMPRUMUTAŢI DIN LIMBA FRANCEZĂ[1]

După cum se ştie, odată cu diversele obiecte şi acţiuni trec, adeseori, de la o colectivitate lingvistică la alta şi termeni care sunt folosiţi pentru a le denumi. De exemplu, un vorbitor de limba română, care este bilingv sau cunoaşte puţin limba franceză, prezintă un obiect francez concetăţenilor săi numindu-l cu denumirea sa franceză: *rouge* (*ruj*), *jabot* (*jabou*), *garage* (*garaj*), *camouflage* (*camuflaj*) etc. În cea mai mare parte a cazurilor nu putem stabili cu certitudine momentul inovaţiei reale: fie pentru că vorbitorul însuşi a auzit sau a folosit înainte forma străină în limba maternă, fie pentru că mai mulţi vorbitori pot introduce, independent, aceleaşi cuvinte, fără să le mai fi auzit de la alţii. În unele cazuri, mai mulţi subiecţi vorbitori pot inova în acelaşi sens, dar în mod cu totul independent, concomitent sau la distanţă în timp şi în spaţiu. Ar fi vorba, în opinia lui Theodor Hristea[2], de o *poliinovaţie* individuală pe care colectivitatea poate să o accepte sau să o respingă.

Datarea fiecărui cuvânt intrat în limba română se stabileşte pe baza materialului oferit de dicţionare, de lucrări literare şi ştiinţifice, iar în ultimul timp şi de presa scrisă şi audiovizuală. Un asemenea demers ne-am propus şi noi, prezentând, pentru cei mai reprezentativi termeni româneşti din domeniul vestimentaţiei şi al încălţămintei, sensurile cu primele lor atestări[3] şi etimonul francez cu indicarea semnificaţiilor, a atestărilor şi a originii sale[4].

Întotdeauna omul s-a simţit obligat să-şi înfrumuseţeze înfăţişarea, în funcţie de convenţiile generale acceptate de semenii săi, iar limbajul reflectă modul în care acesta o face[5]. În comparaţie cu alte domenii, cel al modei a fost criticat, încă de la mijlocul secolului al XIX-lea, de scriitorii români care considerau că „bonjurişti" se limitau doar să-şi cumpere haine elegante la Paris şi să meargă la petreceri.

[1] Articolul de faţă se înscrie într-un studiu mai amplu privind terminologia modei în limbile română, franceză şi engleză, pentru care vezi şi *Cuvinte englezeşti din domeniul modei împrumutate în franceză*, în *Limbaje şi comunicare*, IX (partea a II-a). *Evoluţia şi funcţionalitatea limbii – perspective normative în noul context european*, Suceava, 2007, p. 286–291.

[2] *Etimologii populare*, în SCL, tomul IX, nr. 4, p. 520.

[3] Sursele documentare pentru împrumuturile româneşti sunt principalele dicţionare ale limbii române pentru care vom da, în finalul articolului, abrevierile uzuale.

[4] Informaţiile despre etimoanele franceze au fost preluate din *Trésor de la langue française informatisé*, cédérom du texte intégral, Paris, 2004.

[5] Vezi *Histoire de la langue française* (coord. Gérald Antoine şi Bernard Cerquiglini), 1945–2000, Paris, 2000, cap. *Le langage des modes: habitat, alimentation, vêtement* (autor Danielle Bouverot), p. 224.

LR, LVII, nr. 1, p. 17–61, Bucureşti, 2008

BDD-A621 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:19 UTC)

Vasile Alecsandri[6] arată că celebra Chiriţa, după ce l-a lăsat pe Guliţă într-un *pansion*, nu a vizitat *galerii de muzăuri*, nici nu s-a dus la *teatruri*, ci a umblat pe la *magazâi de marşande-de-modă*: „Am fost la Madam Desal şî la Madam Fovel, de mi-am comendat tualete pe datorie... Le-oi plăti şî eu când or plăti şî celelalte cucoane care le-o rămas datoare. Şî ştiţi una? Sunt cam multe... aşa de multe, încât croitoresăle o hotărât să nu mai facă credit compatrioatelor. Cam ruşâne, da ce-mi pasă?” La rândul său, Mihai Eminescu[7] îi critică pe tinerii din vremea sa, fiindcă „la Paris învaţă / La gât cravatei cum se leagă nodul / Ş-apoi ne vin de fericesc norodul / Cu chipul lor isteţ de oaie creaţă”.

Interesul pentru îmbrăcămintea elegantă, impusă de creatori celebri, explică atestarea timpurie a cuvântului *modă*: 1. 1898[8] „obicei, deprindere colectivă, specifică la un moment dat unui grup social”; (spec.) „gust, preferinţă generalizată la un moment dat pentru un anumit fel de a se îmbrăca”; 2. (loc.) *a fi la modă* 1958 „a se bucura de mare trecere la un moment dat”[9] < fr. *mode* (fem.) 1. a) ~ 1393 „mod colectiv de a trăi, de a gândi, propriu unei ţări, unei epoci”; b) 1549 „gusturi colective, moduri pasagere de a trăi, de a gândi, de a simţi”; 2. 1452 „mod, fel”; 3. a) 1480 „mod de a se îmbrăca”; b) (pl.) α) 1692 „haine pentru femei”; β) 1827 „pălării pentru femei”; γ) 1845 „comerţ cu haine pentru femei” (din lat. *modus* 1. „măsură, întindere; moderaţie”; 2. „mod, fel”)[10].

Cuvintele pe care le vom prezenta în cele ce urmează sunt grupate în următoarele categorii:

1. Îmbrăcăminte şi accesorii:

beretă (înv. *beret*) 1901 „şapcă marinărească fără cozoroc, adesea acoperământ de fantezie pentru copii, femei, studenţi” < fr. *béret* (var. *berret*) 1. 1835 „acoperământ al capului purtat de bărbaţi, în special în sudul Franţei”; 2. (p. ext.) 1847 „tocă de lână, catifea, fetru, pânză, în formă de beretă purtată de copii, femei, studenţi” (din bearnez *berret* „acoperământ al capului, plat şi fără boruri, purtat de ţăranii din Béarn”);

bluză 1. 1823 „îmbrăcăminte femeiască, pentru partea superioară a corpului, asemănătoare cu o cămaşă bărbătească”; 2. 1907 „haină uşoară purtată mai ales de muncitori, adesea pe deasupra altor haine; halat”; 3. 1913 „haină de serviciu pentru militari, în locul tunicii” < fr. *blouse* 1. a) 1788 „haină lungă, ţărănească”; b) (p. ext.) 1822 „haină de pânză sau din alt tip de ţesătură, croită ca o bluză ţărănească, folosită în anumite meserii, pentru a proteja celelalte haine”; 2. 1858–1866 *la*

[6] Cântecelul comic *Chiriţa în voiaj*, în *Teatru*, Bucureşti, 1984, p. 107.

[7] *Ai noştri tineri*…, în *Opere alese*, II, Bucureşti, 1964, p. 267.

[8] Atestarea apare în *Anonymus Caransebesiensis* [„Dictionarium valachico-latinum”, vechi glosar român-latin] publicat de Gr. Creţu în „Tinerimea română”. Nouă serie, vol. I, fasc. 3, Bucureşti, 1898.

[9] În DLR, DEX[1] şi DEX[2], cuvântul apare cu o etimologie multiplă: it. *moda*, germ. *Mode*, ngr. *móda*, fr. *mode*; doar în DLRM se indică un etimon francez.

[10] Limba română a împrumutat şi cuvântul *mod* (neutru) „fel, manieră” din fr. *mode* (masc.), care provine, ca şi forma feminină, din lat. *modus*. Aceasta înseamnă că *mod* şi *modă* formează în limba română un dublet etimologic.

BDD-A621 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:19 UTC)

blouse „muncitorime” (origine nesigură; cuvântul *blouse* ar putea fi apropiat de *blaude* „haină din țesătură groasă, pe care o purtau în special căruțaşii”, datorită concordanței semantice, dar schimbarea lui [-*d*-] în [-*z*-] nu poate fi explicată. Nu este acceptabilă nici ipoteza că *blouse* ar proveni de la numele latinesc *Pelusium*, deoarece oraşul şi-a schimbat denumirea înainte de Evul Mediu, iar locuitorii săi nu mai aveau meserii din domeniul textil);

bonetă (înv. *bonet*) 1. 1872 „acoperământ al capului confecționat din pânză sau din stofă, fără boruri sau cozoroc, purtat de femei, de copii, de bucătari, medici, laboranți, militari etc.”; 2. (în sintagma) *bonetă frigiană* 1913 „un fel de căciuliță de lână, cu vârful îndoit înainte, devenită în timpul Revoluției franceze din 1789 simbol al libertății” < fr. *bonnet* 1. mijl. sec. XII „stofă din care se confecționa un fel de căciuli”; 2. a) 1534 simbolul unei profesii, al unei categorii sociale; b) sf. sec. XVIII *bonnet phrygien* „un fel de căciuliță purtată de revoluționari” (origine nesigură; probabil lat. mediev. *abonis* „fâşie de stofă purtată pe cap”);

brasieră 1958 „obiect de lenjerie, de copil sau de femeie, fără mâneci, care acoperă pieptul” < fr. *brassière* 1. 1278 „garnitură interioară pusă sub armură, pentru a apăra brațele”; 2. 1341 „un fel de cămăşuță”; 3. (pl.) *brassières* 1838 „bretelele unui rucsac”; 4. (milit.) 1969 „vestă de salvare purtată de naufragiați” (din *bras* + suf. *-ière*);

bretea 1. (pl.) 1840 „obiect de îmbrăcăminte bărbătească confecționat din două fâşii de elastic, pânză, piele etc. care trec peste umeri, prinzându-se în față şi în spate de pantaloni pentru a-i susține”; 2. (fem., sing., refăcut după pl. *bretele*) 1958 „fâşie de pânză, mătase, panglică etc. cu care sunt prevăzute unele obiecte de îmbrăcăminte pentru a le susține pe umeri” < fr. *bretelles* 1. sf. sec. XIII „fâşie de piele sau de pânză folosită pentru a purta sau susține ceva”; 2. (pl., cost.) 1718 „obiect de îmbrăcăminte bărbătească, alcătuit din două fâşii adeseori elastice, care trec peste umeri şi se prind în față şi în spate de pantaloni” (din v. germ. *bríttil*, cu deplasarea accentului pe a doua silabă)[11];

bustier[12] 1978 „piesă vestimentară preluată din inventarul lenjeriei feminine din sec. XVIII şi XIX, care susține bustul, lăsând la vedere cea mai mare parte din el” < fr. *bustier* „idem” (din *buste* + suf. *-ier*);

caschetă 1840 „un fel de şapcă din stofă, cu fundul larg şi rotund, cu cozoroc, care face parte, de obicei, din uniforma militarilor” < fr. *casquette* 1. 1813 „coif cu vizieră”; 2. 1873 „un fel de şapcă din stofă, cu cozoroc” (din *casque* „cască” + suf. *-ette*);

[11] Cuvântul românesc *bretelă* 1. 1949 „sistem de ramificație de cale ferată, aşezat între două linii paralele, constituit din două linii diagonale încrucişate, care permite trecerea trenului de pe o linie pe alta în ambele sensuri”; 2. 1978 „porțiune de şanț care face legătura între traseele paralele cu liniile frontului” provine din fr. *bretelle* 1894 „linie de cale ferată între alte două linii paralele”.

[12] MDA înregistrează ca variantă forma *bustieră*. Doina Berchină, *Moda pe înțelesul tuturor*, Bucureşti, 1999, p. 52 consemnează doar forma *bustieră*, iar DOOM^2 nu înregistrează cuvântul.

BDD-A621 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:19 UTC)

chilot[13] 2005 (*chiloți* 1948) „obiect de lenjerie sau de sport, care acoperă partea de jos a trunchiului” < fr. *culotte* A. 1. 1539 „obiect de lenjerie care acoperă corpul de la talie până sub genunchi”; 2. 1924 „obiect de lenjerie purtat de sportivi”; 3. 1933 „obiect de lenjerie, fabricat dintr-o țesătură fină, scurt şi colant, menținut cu un elastic, care acoperă pântecele, şoldurile până deasupra coapselor”; B. (p. anal.) 1. 1842 „partea posterioară a unor animale”; 2. 1887 „conductă care face să comunice între ele anumite părți ale unui cazan” (din *cul* „fund” + suf. *-otte*);

corset 1. 1827 „centură elastică lată care serveşte la strângerea taliei”; 2. 1958 *corset medical* „aparat special făcut din gips sau din alt material, care serveşte la imobilizarea coloanei vertebrale sau pentru a corecta unele deformații ale sistemului osos” < fr. *corset* 1. (lat. mediev.) *corsetus* 1239 „un fel de haină purtată de bărbații şi femeile din Evul Mediu”; prima jumătate a sec. XIII „corsaj pentru femei”; 2. 1294 „un fel de cămaşă de protecție, purtată la război, făcută din zale de fier sau de oțel”; 3. 1821 „centură elastică lată care serveşte la strângerea taliei”; 4. (p. anal.) 1876 „armătură din metal, lemn sau paie care protejează arborii tineri”; 5. [f. a.] *corset de maintien* „aparat din metal, material plastic sau piele, folosit pentru tratarea deviațiilor coloanei vertebrale” (din v. fr. *cors* „corp” + suf. *-et*);

costum (înv. *costium* 1852)[14] 1. a) 1829 „îmbrăcăminte bărbătească compusă din haină şi pantaloni (eventual şi din vestă)”; b) 1958 „îmbrăcăminte femeiască compusă din fustă şi jachetă”; 2. 1875 „un fel de îmbrăcăminte consacrată prin datină unui popor, unei regiuni, unei epoci sau unei clase sociale” < fr. *costume* 1. 1641 *coustume* „modalitate de a marca diferitele vârste, condiția, epoca personajelor”; 2. 1747 „mod de a se îmbrăca potrivit condiției sociale, epocii”; 3. 1777 „îmbrăcăminte bărbătească formată dintr-o haină, pantaloni (eventual vestă)” (din it. *costume* „obicei”);

cravată 1. 1894 „fâşie îngustă de mătase sau de pânză, care se leagă în jurul gulerului formând în față un nod”; 2. 1940 „fâşie de mătase pusă în jurul gâtului de care se atârnă o decorație de un grad înalt” < fr. *cravate* 1. (milit.) 1648 „soldat (croat la origine) din cavaleria uşoară”; 2. 1649–1652 „fâşie de țesătură purtată în jurul gâtului (cum purtau soldații croați)”; 3. 1678 „cal de rasă croat” (din *Cravate* „croat”, o adaptare a sl. *hrvat* sau din germ. dial. *Krawat*; mercenarii croați alcătuiau un regiment de cavalerie uşoară încă din timpul domniei lui Ludovic al XIII-lea);

eşarfă 1. 1833 „fâşie de stofă sau de mătase purtată în diagonală pe piept sau ca un brâu, semn al unei funcții (înalte) sau al unei demnități”; 2. 1958 „fâşie de lână, de mătase etc. care se înfăşoară în jurul gâtului (mai ales la femei) ca podoabă”; 3. 1978 „fâşie de stofă, de pânză etc. care se poartă pe după gât ca să susțină o mână bandajată sau fracturată” < fr. *écharpe* 1. ~ 1135 *escharpe* „traista pelerinului”; 2. 1306 *escherpe* „fâşie lată de stofă, purtată oblic de la un umăr la celălalt”; 3. 1549 „fâşie de stofă, de pânză etc. care se poartă pe după gât ca să susțină o mână bandajată”; 4. 1567 „stofă ce serveşte pentru a ține o greutate

[13] DOOM[2] înregistrează forma de singular *chilot*, cu pluralul *chiloți* față de celelalte dicționare unde apare doar pl. *chiloți* (1948).

[14] În DA se precizează că în Moldova apare cu pronunția rusească a cuvântului francez: *kostjumŭ*.

BDD-A621 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:19 UTC)

ridicată cu o macara"; 5. 1666 „fâşie de stofă purtată în jurul gâtului sau pe umeri"; 6. 1864 „decorație" (din v. franc. de jos **skirpa*, **skirpja* „coş din stuf", cf. lat. mediev. *scrippa* „traista pelerinului")[15];

fular 1. 1947 „fâşie dreptunghiulară dintr-o țesătură sau o împletitură de lână, de mătase etc. care se poartă în jurul gâtului"; 2. 1958 „țesătură uşoară de mătase pentru rochii, cravate etc." < fr. *foulard* 1. 1747 „țesătură uşoară din mătase, bumbac, fibre artificiale"; 2. (p. meton.) 1901 „fâşie dreptunghiulară de țesătură, înnodată în jurul gâtului şi, în special la femei, pe cap şi în jurul umerilor, care permite protejarea de frig sau are un rol ornamental" (origine nesigură; poate fi apropiat de verbul *fouler* „a strivi", prin intermediul participiului provensal *foulat* „călcat în picioare", după schimbarea sufixului, participiul trecut francez *foué* „țesătură uşoară de vară" fiind înregistrat în sec. XIX);

furou 1. 1966 „combinezon", 2. 2000 „teacă cutanată care acoperă penisul la unele animale" < fr. *fourreau* A. 1. ~ 1100 *furrer* „husă în care se pune, spre păstrare, un obiect alungit"; 2. (spec.) a) (bot.) 1873 „teaca unui spic"; b) „teacă ce acoperă organul sexual (în special la cai)"; B. 1. 1614 „îmbrăcăminte strâmtă a soldaților"; 2. ~ 1780–1800 „rochie strâmtă, dreaptă, purtată de femeile din timpul domniei lui Ludovic al XVI-lea până în epoca Primului Imperiu" (din v. fr. *fuerre* „teaca sabiei" + suf. *-eau*);

jachetă 1. 1925 „vestă pentru femei, încheiată în față, care se poartă peste o bluză sau o rochie"; 2. 1939 „haină bărbătească de ceremonii, croită pe talie, lungă până aproape de genunchi" < fr. *jaquette* 1. 1374 *jaquete* „haină bărbătească croită pe talie"; 2. 1446 *jacquette* „rochiță purtată de băieții mici"; 3. 1783 „vestă scurtă, pentru femei, croită pe talie"; 4. 1832 „vestă lungă pentru bărbați" (din *jaque*, probabil provenit din *Jacques*, poreclă dată țăranilor răsculați în 1358, pentru că această haină scurtă era asemănătoare cu cea purtată de țărani + suf. *-ette*);

jupon 1937 „fustă purtată de femei dedesubtul rochiei sau al altei fuste" < fr. *jupon* A. 1347 *jupoun* „tunică cu mâneci purtată de bărbați"; B. 1. 1680 „fustă purtată de femei dedesubtul unei rochii sau al altei fuste"; 2. (pl.) 1779 „totalitatea fustelor şi a jupoanelor" (din *jupe* „fustă" + suf. *-on*);

lenjerie 1868 „rufărie de corp şi de pat" < fr. *lingerie* 1. 1320 „comerț cu rufe"; 2. 1552 „rufărie"; 3. 1883 „lenjerie intimă pentru femei" (din *linge* „rufă" + suf. *-erie*);

maiou 1965 (var. *maieu*) „articol de lenjerie sau de echipament sportiv (cu sau fără mâneci), care acoperă corpul de la umeri până la brâu, purtat direct pe piele" < fr. *maillot* I. 1. 1538 „bucată de pânză sau de stofă cu care se înfăşura corpul nou-născutului"; 2. 1688 „nou-născut"; II. 1. ~ 1820 „un fel de pantalon purtat de dansatori în timpul spectacolului"; 2. 1841 „haină care se mulează pe corp"; 3. 1883 „haină strâmtă, care acoperă bustul"; 4. 1908 „costum de baie"

[15] În MDN este înregistrat paronimul *eşarpă* „direcție de tragere, înclinată față de front şi care străbate în diagonală poziția inamică", din fr. *écharpe* „idem".

BDD-A621 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:19 UTC)

(sensurile I din v. fr., m. fr. *mailloel*, *maillol* (< *maille* „împletitură” + suf. *-ot*); sensurile II din sensurile I sau de la numele *Maillot*, personaj din sec. XVIII care ar fi inventat acest gen de haine);

manşetă 1. 1939 „partea inferioară a mânecii unei cămăşi sau a unei bluze”, „ornament care termină mâneca unei cămăşi”, „partea întoarsă a pantalonului”; 2. 1957 „scurt text tipărit cu alt tip de caractere pe prima pagină a unui ziar, la începutul unui articol, care conține, în rezumat, o ştire importantă sau ideea principală din articol”; 3. 1978 *manşetă bibliografică* „indicație bibliografică în partea inferioară a copertei interioare a unei publicații periodice cuprinzând datele necesare identificării sau citării acelei publicații”; 4. 1978 „scurt text folosit ca titlu general pentru mai multe articole care tratează aceeaşi temă”; 5. 2000 „garnitură de etanşare de forma unui inel răsfrânt, din piele sau din cauciuc”; 6. (scrimă) 2000 „lovitură dată cu antebraţul” < fr. *manchette* 1. a) sec. XIV „mânecă”; b) 1551 „ornament care termină mâneca”; c) 1784 „partea care prelungeşte mănuşa peste încheietura mâinii”; 2. (p. anal.) a) 1772 „partea umplută a braţului unui fotoliu”; b) 1819 „cerc roşu care se face în jurul încheieturii mâinii când este strânsă”; c) 1891 „titlu scris cu caractere groase, care apare pe prima pagină a unui ziar” (din *manche* „mânecă” + suf. *-ette*)[16];

palton 1857 „haină de iarnă (lungă până sub genunchi), făcută din stofă groasă şi căptuşită, care se poartă peste celelalte obiecte de îmbrăcăminte” < fr. *paletot* 1370 „idem” (din m. engl. *Paltok*, de origine obscură, „haină purtată de lachei, ţărani, în special în Spania”);

pantalon (de obicei la pl.) I. 1. 1793 „îmbrăcăminte exterioară care acoperă, de la mijloc în jos, corpul şi fiecare picior în parte”; 2. 1958 „piesă de tablă sau de metal turnat, goală în interior, folosită la bifurcarea unei conducte”; 3. 2000 „parte a unui decor de teatru destinat a da perspectivă în deschiderea unei ferestre sau uşi”; 5. 2000 „carenaj profilat care acoperă roata şi jamba unui tren de aterizare nescamotabil” < fr. *pantalon* 1. 1583–1584 *Panthalon* „numele unui personaj din commedia dell’arte”; 2. 1679 „personaj bufon ipocrit”; II. 1. 1585 *pantaleon* „costumul lui Panthalon”; 2. 1790 „piesă de lenjerie lungă, fără să îmbrace ambele picioare”; 3. 1797 „piesă de lenjerie intimă pentru femei”; III. (tehn.) 1. 1840 „parte dintr-un decor la teatru”; 2. 1842 „figură de contradans”; 3. sec. XX „carenaj profilat care acoperă roata şi jamba unui tren de aterizare al unui avion” (din it. *Pantaleone*, personaj din commedia dell’arte; poreclă dată veneţienilor)[17];

papion 1958 „un fel de cravată bărbătească, înnodată în forma unor aripi de fluture” < fr. *(noeud)-papillon* 1939 „idem” (din *noeud* „nod” + *papillon* „fluture”);

pelerină 1. 1832 „haină largă, de lungimi variabile, fără mâneci, adesea cu glugă, care se poartă peste altă îmbrăcăminte”; 2. 1958 „îmbrăcăminte femeiască în

[16] În MDN, DEX[1] şi DEX[2] se indică germ. *Manschette* ca fiind al doilea etimon.
[17] În DLR, DEX[1] şi DEX[2] se indică ngr. *pantaloní* ca prim etimon.

BDD-A621 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:19 UTC)

formă de guler mare, care acoperă umerii (şi bustul) şi care se poartă peste palton sau peste rochie" < fr. *pèlerine* 1. 1765 „batic din stofă care maschează decolteul rochiilor"; 2. 1806 „guleraş purtat de femei care nu acoperă decât umerii şi pieptul"; 3. 1846 „haină largă, de lungimi variabile, fără mâneci, adesea cu glugă, purtată peste altă îmbrăcăminte de bărbați şi de băieți" (de origine nesigură; în a doua jumătate a sec. XVIII, termenul este atestat în engleză, italiană şi franceză şi este dificil de stabilit în care dintre cele trei limbi s-a format; din punct de vedere morphologic (în *Trésor* se indică originea franceză);

salopetă 1949 (var. *şalopetă*) „haină de lucru care se poartă peste hainele obişnuite pentru a le proteja" < fr. *salopette* 1. 1832 *salopète* „un fel de şorț din pânză, prins pe pieptul copiilor, deasupra bărbiei, care le îmbracă bustul, să nu-şi murdărească hainele"; 2. 1871 „haină de lucru care se poartă peste hainele obişnuite pentru a le proteja" (din *salope* „foarte murdar" + suf. *-ette*);

şosetă 1958 „ciorap scurt, care acoperă piciorul până deasupra gleznei" < fr. *chaussette* A. 1. 1282 *cauchete* „ciorap care acoperă piciorul până la genunchi"; 2. 1890 *chaussette-bleue* „femeie savantă, de o pedanterie ridicolă"; 3. (fam.) 1951 *jus de chaussette* „cafea de proastă calitate"; B. (p. anal., şt. nucl.) 1964 „tub închis la una din extremități, folosit la închiderea barelor de comandă, a dispozitivelor experimentale sau a altor dispozitive care trebuie introduse într-un reactor nuclear" (din *chausse(s)* 1. „jambiere"; 2. „pantalon mulat" + suf. *-ette*);

taior 1. 1946 „costum femeiesc alcătuit dintr-o fustă şi o jachetă (confecționate din acelaşi material)"; 2. (pop.) 1958 „jachetă pentru femei, ajustată pe corp, cu o croială elegantă" < fr. *tailleur* 1. a) 1165-1170 „sculptor"; b) (joc de cărți) 1690 „cel care taie, distribuie cărțile"; 2. a) 1188 „croitor"; b) 1895 *(costume)-tailleur* „costum pentru femei, alcătuit dintr-o fustă şi o jachetă (confecționate din acelaşi material)" (din *tailler* „a tăia" + suf. *-eur*);

vestă 1910 „obiect de îmbrăcăminte scurt, fără mâneci şi fără guler, purtat de bărbați sub haină şi de femei peste bluză" < fr. *veste* 1. 1578 „haină lungă, până la genunchi, care se purta sub alte haine"; 2. 1778 „haină purtată deasupra, cu mâneci, scurtă până la şolduri, îmbrăcată mai întâi de servitori şi de membrii anumitor profesii" (din it. *veste* „haină");

veston 1. 1896 „haină bărbătească mai scurtă ca vesta"; 2. (reg.) 1940 „haină pentru femei care seamănă cu vesta" < fr. *veston* 1796 „haină bărbătească, mai scurtă ca vesta" (din *veste* „vestă" + suf. *-on*);

voaletă 1906 „voal scurt, transparent, cel mai adesea confecționat din tiul sau dantelă, fixat la pălăria femeilor" < fr. *voilette* 1. sf. sec. XIII *volettes* „voal scurt"; 2. 1878 „voal scurt, transparent, pus la pălăria femeilor, pe care acestea îl coboară peste ochi sau peste toată fața" (din *voile* „voal" + suf. *-ette*).

2. Țesături:

buret 1. 1958 „fir de mătase, gros şi neregulat, obținut prin macerarea specială a unor gogoşi"; 2. (p. ext.) 1958 „țesătură din mătase fabricată din acest fir" < fr. *bourrette* 1. 1423 „mătase groasă care înveleşte gogoaşa viermelui de

BDD-A621 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:19 UTC)

mătase”; 2. 1948 „deşeu de mătase naturală” (din *bourre* „păr provenit de la bovine, capre, folosit în special la fabricarea fetrului” + suf. *-ette*);

dantelă 1777 „împletitură fină şi uşoară cu găurele, reprezentând modele variate, executată (manual sau mecanic) din fire subţiri de aţă, de mătase sau de fire sintetice şi folosită ca garnitură la lenjerie, rochii, perdele etc.” < fr. *dentelle* A. 1. ~ 1380 „dinte mic”; 2. 1549 „împletitură fină şi uşoară cu găurele, reprezentând modele variate”; B. [p. anal. „tot ce este decupat, ajurat”] 1. 1881 „desen ajurat şi de o finețe asemănătoare dantelei, făcut pe marginea unei cărți”; 2. (fig.) 1835 „tot ce aminteşte dantela prin finețea, delicatețea sa” (din *dent* „dinte” + suf. *-elle*);

finet 1958 „țesătură pufoasă de bumbac din care se confecționează mai ales obiecte de lenjerie” < fr. *finette* 1519 „idem” (substantivare la feminin a adj. *finet* atestat în m. fr. < *fin* „fin, de bună calitate” + suf. *-ette*);

urson 1. 1960 „țesătură care imită blana ursului”; 2. 1975 „palton, haină confecționată din urson” < fr. *ourson* 1. 1545 „ursuleț”; 2. 1831 „căciulă de blană” (din *ours* „urs” + suf. *-on*).

3. Încălțăminte şi accesorii:

baretă 1. 1949 „bentiță îngustă de piele cu care se încheie un pantof”; 2. 1958 „bucată îngustă de metal fixată transversal pe un obiect de metal (tabacheră, decorație)”; 3. 1975 „panglică de decorație; semn distinctiv al unei decorații care reproduce desenul panglicii şi se poartă în locul decorației” < fr. *barrette* 1. 1412 „bară mică”; 2. (orolog.) 1751 „bară foarte mică ce împiedică un arc să se destindă”; 3. 1751 „spița unei roți de la trăsură”; 4. (bijut.) 1838 „bijuterie alungită, folosită ca agrafă”; 5. [f. a.] „panglică de decorație fixată pe un mic suport dreptunghiular, prinsă la butonieră” (din *barre* „bară” + suf. *-ette*);

botină 1910 „cizmuliță elegantă, purtată de femei şi de copii”[18] < fr. *bottine* 1. 1367 „cizmuliță din piele sau dintr-o anumită țesătură”; 2. (p. anal., spec. în ortopedie) a) 1814 „cizmă scurtă, prevăzută cu curele, folosită pentru a corecta piciorul bolnav”; (veter.) sec. XIX „bucată de piele fixată la potcoava unui cal pentru a proteja piciorul animalului când este rănit”; b) 1544 „un fel de jambieră” (din *botte* „cizmă” + suf. *-ine*);

sanda[19] 1948 (*sandală* 1823) „încălțăminte uşoară de vară din piele, material plastic, pânză etc. cu fețele foarte decupate sau făcute din bentițe” < fr. *sandale* ~ 1160 *sandaires*, 1170 *sçandales* „idem” (din lat. ecl. *sandalium* „idem”, un împrumut din gr. σανδάλιον, diminutiv de la σάνδαλον „sanda din lemn, fixată pe picior cu curele”);

[18] În DLRM, DEX[1] şi DEX[2], rom. *botină* este considerat un cuvânt regional. În opinia noastră, cuvântul este folosit în întreaga țară, fără a fi învechit, şi pentru faptul că moda revine după un anumit timp.

[19] În DOOM[2] este înregistrată forma-tip *sanda*, care în DLRM, DEX[1], DLR şi DEX[2] apare ca simplă variantă a lui *sandală* (1823). În DLR, *sanda* este considerată o formă refăcută după *sandale* (pluralul lui *sandală*).

BDD-A621 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:19 UTC)

şoşon(i) 1. 1870 „încălțăminte de iarnă, purtată peste pantofi”; 2. 1958 „papuci de casă” < fr. *chausson* A. 1. a doua jumătate a sec. XII „încălțăminte din stofă moale”; 2. (spec.) 1627 „pantofi fără toc, uşori, purtați când se practică scrima”; (coregr.) 1959 „pantofi din mătase, fără toc, uşori, care le permit dansatorilor să meargă pe vârfuri”; B. (p. anal.) 1783 „prăjitură umplută cu compot de mere” (din *chausse* 1. „jambiere”; 2. „pantalon mulat” + suf. *-on*).

Analiza lingvistică a celor mai uzuale împrumuturi din domeniul vestimentației şi al încălțămintei ne permite să formulăm următoarele concluzii:

1. Ca substantiv feminin, *modă* desemna inițial, ca şi etimonul său francez, un mod de a trăi, de a gândi, asociat unei epoci sau unui loc, iar mai târziu şi-a restrâns semnificația la domeniul vestimentar.

2. Unele etimoane franceze derivate cu sufixe (*bottine*, *casquette*, *dentelle*, *finette*, *jaquette*, *manchette*, *ourson*, *veston*, *voilette*) şi-au pierdut semnificația diminutivală inițială, motiv pentru care nici în limba română acest tip de împrumuturi nu sunt simțite ca diminutive.

3. Uneori împrumuturile au un gen diferit față de cel al etimonului, românii nefiind influențați de aspectul grafic al cuvântului francez, ci de pronunția lui (vezi formele neutre *buret*, *finet* care provin din femininele *bourrette*, *finette*).

4. În DOOM[2] au fost operate modificări privind formele-tip ale unor cuvinte (*chilot* față de *chiloți*, *sanda* față de *sandală*).

5. Sensurile cuvintelor în limba română corespund, în general, celor din franceză din momentul când s-a făcut împrumutul; în acelaşi timp, ele ne arată că unele piese vestimentare sunt purtate atât de bărbați cât şi de femei (*beretă*, *jachetă*).

6. Atestările documentare indică, cu aproximație, perioada în care au fost făcute împrumuturile: înainte de 1800 (2), între 1801–1850 (7), 1851–1900 (7), 1901–1950 (11), 1951–2005 (11).

7. Pentru unele cuvinte se propune o etimologie multiplă (*modă*, *manşetă*, *pantalon*).

Analiza în diacronie a celor mai reprezentative împrumuturi din domeniul îmbrăcămintei şi al încălțămintei, ca parte componentă a domeniului modei, ne permite să observăm schimbările radicale care au intervenit în societatea românească sub influența culturii şi civilizației franceze.

ABREVIERI LEXICOGRAFICE

CADE = *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”*, Partea I: I.-A. Candrea, *Dicționarul limbii române din trecut şi de astăzi*, Bucureşti, 1931.

CDER = Al Cioranescu, *Diccionario Etimológico Rumano*, Universidad de la Laguna, Tenerife, 1958–1966 (versiunea românească: DER. *Dicționarul etimologic al limbii române*, Bucureşti, Saeculum I. O., 2001).

DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române* (*A–De, F–Lojniță)*, Bucureşti, Ed. Socec şi Sfetea, 1913–1949.

BDD-A621 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:19 UTC)

DEX[1], DEX[2] = Academia Română, Insitutul de Lingvistică, *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei, 1975; Supliment, 1988, reeditare: Bucureşti, UE, 1996 (continuare de tiraj : 1998).
DLR = Academia Română, *Dicţionarul limbii române (DLR)*. Serie nouă (M-Z), Editura Academiei Române, Bucureşti, 1965–2002.
DLRM = *Dicţionarul limbii române moderne*, Editura Academiei, Bucureşti, 1958.
DN[1], DN[2], DN[3] = Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicţionar de neologisme*, ediţia I 1961, ediţia a II-a 1966, ediţia a III-a 1978, Editura Academiei, Bucureşti.
DOOM[1], DOOM[2] = Academia Română, Institutul de Lingvistică, *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*, Editura Academiei, Bucureşti, 1982, 2005.
MDA = Academia Română, *Micul dicţionar academic* (I–IV), Editura Academiei, Bucureşti, 2001-2003.
MDN = Florin Marcu, *Marele dicţionar de neologisme*, Editura Saeculum I. O., Bucureşti, 2000.
Scriban = *Dicţionaru limbii româneşti*, Iaşi, 1939.
SDEM = N. Raevschi, M. Gabinschi (red.), *Scurt dicţionar etimologic al limbii moldoveneşti*, Chişinău, ESV, 1978.
Şăineanu DU[5] = *Dicţionar universal al limbei române*, 1925.
TDRG[2] = H. Tiktin, *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*. 2. Überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron, Wiesbaden, 1986–1989.

Trésor de la langue française informatisé, cédérom du texte intégral, CNRS Éditions, Paris, 2004.

TERMES ROUMAINS DU DOMAINE DES VÊTEMENTS ET DES CHAUSSURES EMPRUNTÉS AU FRANÇAIS

(Résumé)

Le recours à l'emprunt représente une source d'enrichissement lexical, qui nous permet d'observer les changements radicaux apparus dans la société roumaine sous l'influence de la culture et de la civilisation française et, en même temps, la manière dont on a adapté les termes nouveaux dans la langue-cible.

Nous avons présenté, pour les plus représentatifs termes roumains du domaine des vêtements et des chaussures, les sens avec leurs premières attestations et l'étymon français avec l'identification de ses significations, ses attestations et son origine. Les sens des mots roumains correspondent, en général, à ceux du mot français au moment de l'emprunt, les attestations documentaires indiquant, avec approximation, cette période: avant 1800 (2), entre 1801–1850 (7), 1851–1900 (7), 1901–1950 (11), 1951–2005 (11). Parfois les emprunts ont un genre différent face à celui de l'étymon, les Roumains étant influencés par la prononciation du mot français (les formes neutres *buret*, *finet* proviennent des féminins *bourrette*, *finette*). Certains étymons français dérivés avec des suffixes (*bottine*, *dentelle*, *finette*, *jaquette*, *veston, voilette*, etc.) ont perdu leur signification diminutive initiale; c'est la raison pour laquelle en roumain ce type d'emprunts ne sont pas sentis comme diminutifs. Dans le DOOM[2] ont été operées des modifications concernant les formes-type de certains mots (*chilot* face à *chiloţi*, *sanda* face à *sandală*). Pour certains mots on a proposé une étymologie multiple (*modă*, *manşetă*, *pantalon*).

Universitatea „Tibiscus", Timişoara
Str. Lascăr Catargiu, nr. 4–6

BDD-A621 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:19 UTC)